

De juiste feiten en het volledige plaatje, svp

EEN DISCUSSIE OVER DE RELATIE TUSSEN FISCALE ETHIEK EN EEN AANTREKKELIJK VESTIGINGSKLIMAAT

HENK BERGMAN¹

Het is woensdagmiddag 22 januari 2020. De eerste verdieping van het Utrechtse Van der Valk-hotel, strategisch ten opzichte van de snelwegen gesitueerd op het Kanaleneiland, gonst van de bedrijvigheid. In de verschillende zalen – met namen als Domtoren en Oudegracht – vinden educatieve en commerciële bijeenkomsten in diverse soorten en maten plaats. In Oudegracht 5 staat de tweede* Medior Tax Community Meeting op punt van beginnen. Het thema vandaag is ‘Eerlijker belastingheffing met behoud van aantrekkelijk vestigingsklimaat: utopie of mogelijkheid?’

De bijeenkomst wordt georganiseerd door de Medior Orde van Belastingadviseurs (MOB) – een bestuurlijk onderdeel van de NOB dat de leden met vijf tot tien jaar beroepservaring verenigt – in samenwerking met het ministerie van Financiën en de Belastingdienst. Ook zijn enkele vertegenwoordigers van NGO’s aanwezig. Doel van het samenzijn is om, zoals in de uitnodiging staat: ‘Fiscale kennis en inzicht uit te wisselen en inzicht te verwerven in elkaars standpunten en ervaringen.’ Ruim zestig bezoekers vullen alle beschikbare stoelen als presentator en discussieleider Donatello Piras om stipt half vijf de bijeenkomst voor geopend verklaart.

Vier pitches

Het programma is in tweeën gesplitst. Eerst krijgen we vier *pitches* van tien minuten elk, te geven door fiscale professionals die vanuit verschillende hoek naar het thema van vanmiddag kijken. Er is uiteraard ruimte voor vragen en reacties. In het tweede deel, na het *walking dinner*, zal er worden gediscussieerd aan de hand van een aantal stellingen.

Norbert Fuhler

De eerste *pitch* wordt gegeven door *Norbert Fuhler*, Fiscaal Coördinator bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Hij adviseert, samen met collega’s, de bewindslieden en de ambtelijke top van zijn ministerie over sociaaleconomische en fiscale zaken. Daarnaast heeft hij veel overleg met het ministerie van Financiën over politieke vragen en nieuw beleid. Voor hij in 2017 in Den Haag begon was hij twaalf jaar actief als belastingadviseur. Vanmiddag spreekt hij op persoonlijke titel; hij behandelt drie vragen.

Eerste vraag: wat is de beleidsvisie van EZK op multinationals? Zijn antwoord verrast de zaal: daar vindt Fuhler ‘eerlijk gezegd niet zoveel van’. Als fiscalist vindt hij wel dat er vaak ten onrechte een tegenstelling wordt gecreëerd tussen burgers en bedrijven en tussen MKB en grootbedrijf. Dat schiet niet op; we kunnen onze energie beter gebruiken om een zo goed mogelijk belastingstelsel te maken en in stand te houden – een stelsel waarin iedereen zich uit eigen beweging zo veel mogelijk netjes aan de regels houdt. Fuhler verwijst naar CBS-onderzoek van anderhalf jaar geleden, waaruit blijkt dat multinationals van groot belang zijn voor de economie (productiviteit!) en innovatie. Maar uit onderzoek blijkt ook dat MKB-ondernemingen – vaak in het kielzog van multinationals – steeds vaker de grenzen overgaan

¹ Zelfstandig fiscaal en juridisch journalist.

en succesvol zijn in andere landen. Al met al: de EZK-visie op multinationals kan volgens Fuhler het best getypeerd worden als *neutraal*.

Tweede vraag: hoe houden we Nederland fiscaal aantrekkelijk als vestigings- en investeringsland? Het is volgens Fuhler een kwestie van de realiteit onder ogen zien: we hebben onder de huidige internationale winstbelastingregels te maken met belastingconcurrentie tussen landen en als wij daarmee zouden stoppen betekent dat niet dat andere landen dat ook doen. Ergo: we moeten blijven meedoen en zelfs de ambitie hebben ‘in de kopgroep te blijven’. In dat kader begrijpt hij niet waarom de Nederlandse innovatiebox nog steeds zoveel kritiek krijgt. Van onacceptabele winstverschuivingen is geen sprake meer. De innovatiebox zorgt voor het aantrekken en stimuleren van reële R&D-activiteiten in Nederland – precies wat onze economie wil. Handen af dus van deze fiscaal innovatieve faciliteit! Verder moeten we de deelnemingsvrijstelling koesteren en de dividendbelasting in de toekomst misschien nog eens goed bekijken. Nee, we willen niet het onderste uit de kan; Ierland moet niet ons voorbeeld zijn. Maar we moeten onze positie wel stevig en realistisch verdedigen.

Derde vraag: welke veranderingen komen eraan? Nogal wat, vindt Fuhler. Het bestaande internationale fiscale stelsel heeft dringend aanpassing nodig. In Nederland loopt de Wet Vpb op haar laatste benen. De OESO vraagt met *Pillar One* en *Pillar Two* opnieuw veel aandacht. Het zal nog lang onrustig blijven in fiscaal Europa – en dus ook in fiscaal Nederland.

Arnold Merkies

De tweede *pitch* is afkomstig van *Arnold Merkies*, coördinator van de Nederlandse tak van Tax Justice Network (en ex-Tweede Kamerlid voor de SP). Zijn betoog heeft als titel ‘Eerlijke belastingheffing’. Zo’n titel roept, beseft hij, meteen de vraag op wat ‘eerlijk’ is. Een vraag die onvermijdelijk vergezeld wordt door de constatering dat het hier om een verdelingsvraagstuk gaat en dat ‘iedereen’ daar anders over denkt. Als de democratie goed werkt dan vindt de optelsom van dit alles zijn weerslag in de politiek. Tax Justice denkt – samen met andere NGO’s en vakbonden – na over dit soort vragen. Het is belangrijk dat alle politieke partijen in hun programma’s duidelijk laten zien hoe ze over belastingen denken. Idealiter zouden we zo op een stelsel kunnen uitkomen dat door een ruime meerderheid van de belastingbetalers als ‘eerlijk’ wordt ervaren.

Maar er zijn versturende factoren – vooral internationaal van aard. Geldstromen gaan steeds gemakkelijker de wereld over en zoeken – net als water – het laagste niveau, dus de laagste tarieven. Gevolg: kapitaal wordt steeds minder belast. Daar komt bij: bedrijven worden groter en groter – en kunnen landen meer dan voorheen tegen elkaar uitspelen. Resultaat: een wereld waarin het fenomeen belastingconcurrentie zich prettig voelt en graag nog wat groter groeit. Maar hebben wij dan nog dat ‘eerlijke’ stelsel waarover we het in meerderheid eens waren? En ook: waartoe leidt die steeds scherpere concurrentie uiteindelijk? Hij constateert dat de internationale belastingconcurrentie zoals die zich nu ontwikkelt alle kenmerken van een *prisoners dilemma* heeft: iedereen doet wat voor hemzelf het beste is – met een desastreus eindresultaat als gevolg.

Merkies wijst op de teruglopende opbrengst van de winstbelasting. Zowel de nominale tarieven als de effectieve belastingdruk zijn de afgelopen tien jaar flink gedaald. Soms zelfs sterk: het CBS constateerde kort geleden een verlaging van de *effective tax rate* voor grote bedrijven van maar liefst 25 procent in het afgelopen decennium. Er is echt iets aan de hand – zo typeert hij de huidige situatie. Maar de ministeries in Den Haag die over belastingen gaan

hebben lang in een staat van ontkenning geleefd. Er waren enkele schandalen – Panama Papers, Luxembourg Leaks, enzovoort – voor nodig om die passieve houding te doorbreken. Let wel: die schandalen werden onthuld door knap werk van onderzoeksjournalisten; de ministeries en de belastingdiensten waren hier in geen velden of wegen te bekennen.

De staat van ontkenning bij de overheid – en ja: ook bij belastingadviseurs – waarnaar hij zojuist verwees is weliswaar minder dan voorheen, maar bepaald nog niet verdwenen. Het zijn *mismatches*, wordt gezegd, daar werken we aan, we zijn op de goede weg. Mee eens, zegt Merkies, maar de fiscale schade voor overheden is nog steeds immens groot. Het is onterecht om te stellen dat de aanpak van belastingontwijking strijdig zou zijn met een goed vestigingsklimaat. Het zorgt juist voor een gelijk spelveld tussen bedrijven, omdat bedrijven die belasting ontwijken niet worden bevoordeeld ten opzichte van bedrijven die dat niet doen. Bovendien wordt een gunstig vestigingsklimaat juist ook bepaald door zaken als goed onderwijs, goede zorg en een goed werkende rechtsstaat – allemaal zaken waarvoor de belastinginkomsten hard nodig zijn. Hij vindt dat de internationale fiscale wereld op dit punt wel wat spreekwoordelijke boter op het hoofd heeft. Die hybride *mismatches* bijvoorbeeld, waarbij in het ene noch in het andere land belasting wordt betaald: wil je daar als adviseur aan meewerken onder het mom van ‘een fiscaal aantrekkelijk vestigingsklimaat’? Nee, dat wil je niet. Althans, dat denkt Merkies.

Stephen Brunner

Dan is het de beurt aan Stephen Brunner, partner Global Business Tax bij Deloitte en voorzitter van de kerngroep Nederland Investeringsland van de NOB. Zijn binnenkomer is dat de discussie over fiscaliteit en vestigingsklimaat heel snel afdaalt naar detailniveau, zonder dat de allesbepalende voorvraag is beantwoord: wat voor economie wil Nederland zijn? Een economie met bijvoorbeeld veel ruimte voor buitenlandse investeringen en hoofdkantoren van buitenlandse ondernemingen? Of een economie die zich vooral richt op het MKB? Of nog anders? Dat is een politieke vraag, waarop de politiek ook het antwoord moet geven. Fiscaliteit is daarbij één van de factoren die het vestigingsklimaat zijn kleur geven, maar zeker geen allesbepalende. Wel is relevant dat het fiscale beleid de economische keuze adequaat ondersteunt. Maar duidelijk is dat bedrijven die naar Nederland willen komen behalve naar belastingen ook kijken naar zaken als infrastructuur, opleidingspeil van de bevolking en zorgniveau.

Er speelt volgens Brunner nog iets in de discussies over ons vestigingsklimaat: die moeten wel gevoerd worden op basis van ‘de juiste feiten en het volledige plaatje’. Dat gebeurt jammer genoeg niet, vindt hij: regelmatig worden incorrecte feiten opgevoerd of worden relevante feiten weggelaten. Hij verwijst naar het CBS-onderzoek van oktober 2019, genoemd door de vorige spreker, waaruit zou blijken dat multinationals in Nederland de afgelopen tien jaar een kwart minder belasting zijn gaan betalen. Maar het CBS liet wel de verliesverrekening van de onderzochte bedrijven buiten beschouwing. Dan krijg je uiteraard een ruim lagere *effective tax rate*, maar wat is dat cijfer dan nog waard? Een echt, vaststaand en niet te ontkennen feit is dat de belastingdruk voor multinationals al vele jaren stabiel is en uitkomt tussen de 25 en 30 procent. Maar dat cijfer zie je lang niet altijd correct terug in de discussies.

Belangrijk is verder dat we weten wat precies de economische bijdrage van multinationals is en wat buitenlandse hoofdkantoren ons aan werkgelegenheid opleveren. Het is een groot gemis dat we daarover geen exacte cijfers hebben. We moeten daarvoor ook naar de multinationals wijzen: die hadden door transparanter te zijn een hoop moeizame discussies –

waarin ze op vele manieren *gebasht* zijn – kunnen voorkomen. Er zit zeker verbetering in: zie het door Shell gepubliceerde winstbelastingoverzicht van december 2019; andere multinationals kunnen op dat punt niet achterblijven. En hopelijk komt de Adviescommissie belastingheffing van multinationals (Commissie Ter Haar) met nieuwe cijfers en inzichten.

Maar er blijven ongerijmdheden. We halen na een lange en kostbare strijd het geneesmiddelenbureau EMA binnen: dat betaalt geen belasting en de werknemers hebben een aantal bijzondere fiscale faciliteiten. Voor twee hoofdkantoren van multinationals die hier netjes belasting afdragen – Netflix en Uber – is de publieke en politieke support gek genoeg een stuk minder enthousiast. Hoe dan ook, volgens Brunner is *arbeid* de sleutel in de discussie over multinationals en vestigingsklimaat. Bedrijven die hier investeren in werkgelegenheid moeten we met een gericht fiscaal beleid ondersteunen. En we moeten afscheid nemen van bedrijven die hier geen *substance* creëren en louter naar Nederland zijn gekomen om fiscaal voordeel te incasseren.

Anna Gunn

De laatste *pitch* alweer: gegeven door Anna Gunn, hoofdredacteur van de fiscale website Artikel104.nl, partner bij Gunn Tax Communication en als docent/onderzoeker verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit Leiden. Anna zit goed in haar fiscale vel, want enkele dagen eerder heeft ze te horen gekregen dat ze de winnares is van de Jaap van den Berge Literatuurprijs 2020. Die is haar is toegekend omdat ze, zo citeert Donatello Piras het juryrapport, ‘een progressieve, kritische fiscalist is, met een uitgesproken mening, die zij met vlotte pen tentoonspreidt op haar eigen website’.

Vijf jaar geleden begon Anna Gunn met haar blog Artikel104.nl. ‘Fiscale staatsteun’ had haar grootste interesse; ze deed er wetenschappelijk onderzoek naar. Al snel kwam ze tot de conclusie dat het belangrijkste deel van de internationale fiscale discussies niet betrekking heeft op het materiële belastingrecht in strikte zin, maar op een aantal zaken daaromheen. De politiek, de NGO’s, de media, de borreltafel: uit die gecompliceerde mix komt uiteindelijk ons belastingrecht voort.

Ze durft de bewering aan dat we leven ‘in een tijd van fiscale *culture wars*’ – waarmee ze bedoelt dat multinationals, belastingadviseurs, politieke groeperingen, de overheid en NGO’s een harde strijd leveren om de fiscale uitkomsten die ze voorstaan te bereiken. Een soort stammenstrijd, waarin niet of moeizaam van mening wordt veranderd en waarin tot sint juttemis wordt vastgehouden aan bestaande posities. Anna Gunn is, zegt ze, meer geïnteresseerd in *oplossingen*. Maar daarvoor is een sfeer van openheid en transparantie vereist en – het werd al eerder gezegd – discussies die worden gevoerd op basis van feiten. En daar ontbreekt het dus aan. Haar grootse bezwaar tegen de manier waarop de discussies nu plaatsvinden is dat het allemaal te snel gaat. Bij wijze van spreken liever wat langer dat gat van de liquidatieverliesverrekening dan ondoordachte en te snel ingevoerde wet- en regelgeving die vijf jaar later sneuvelt bij de Hoge Raad. RUST, ja met hoofdletters – dat is waar we behoefte aan hebben.

Vijf jaar geleden werden fiscaal-politieke discussies geïsoleerd gevoerd. De winst ten opzichte van toen is dat er veel meer publieke aandacht en transparantie is gekomen. Dat is grotendeels te danken aan Tax Justice en enkele andere NGO’s en aan een klein clubje onderzoeksjournalisten. Samen hebben ze, met relatief weinig middelen, gezorgd voor een aantal schokeffecten. De brievenbussen bijvoorbeeld, die zijn in aantal duidelijk afgenomen – hoewel ze er nog wel zijn. Het komt er nu op aan dat we niet ophouden met opletten. Een

stabiel en aantrekkelijk vestigingsklimaat is gebaat bij een robuust en kwalitatief goed belastingstelsel met bijbehorende wetten en publiek draagvlak. Daar moeten we met volle inzet aan blijven werken.

In het kader van het bevorderen van *inhoudelijke* discussies over belastingen prijst Anna Gunn de zogenoemde Belastingpoort-sessies van de NOB in pers- en politiek debatcentrum Nieuwspoort. De NOB heeft in 2019 het exclusieve recht verworven om daar activiteiten over het thema ‘Belastingen’ te organiseren. Vorig jaar is drie keer een sessie over een actueel fiscaal onderwerp belegd. Doel is om op deze openbare bijeenkomsten de brede theoretische en praktijkkennis van NOB-specialisten te delen met de andere partijen die actief zijn op het fiscale speelveld. De eerste bijeenkomst in 2020 is gewijd aan het thema van vandaag: multinationals en vestigingsklimaat.

Discussie

Na een lekker *walking dinner* draait in het tweede deel van de bijeenkomst alles om *discussie*. Daarvoor hebben knappe koppen drie stellingen geformuleerd, waarop in eerste instantie reacties uit de zaal worden gevraagd. Er is een panel, gevormd door de vier *pitchers* van voor de pauze, dat zich uiteraard ook over de stelling buigt en in elk geval het laatste woord krijgt. Over de stelling wordt gestemd door een groene (*eens*) dan wel een rode kaart (*oneens*) omhoog te houden. Moest presentator Donatello Piras zich in het eerste deel nog wat inhouden, nu komt hij echt op dreef. Hij strooit met vragen, lokt antwoorden uit en gooit deelnemers die er blijk van hebben gegeven een mondelinge bijdrage aan de bijeenkomst te willen leveren over grote afstanden een in schuimrubber verpakte mobiele microfoon – een *catchbox* – toe. Ongelukken blijven uit.

Stelling 1

Stelling 1 luidt: ***Fiscaal specialisten moeten meer stelling nemen in het debat over fiscale ethiek.*** Er is een overmaat aan groene kaarten, ondanks de overweging die de discussieleider de stemgerechtigden op de valreep nog heeft meegegeven: ‘Misschien niet verstandig om te doen, want je legt het altijd af tegen een populist’. Dat laatste is geen probleem, vindt de eerste reageerder: daar zet je gewoon een populistisch fiscaal specialist tegenover. Maar het blijft *tricky business*, stelt de volgende. Als belastingadviseur of als bedrijfsfiscalist van een grote multinational word je in de media nogal eens getypeerd als *boefje* of als iemand van vergelijkbare signatuur. Je wordt niet vertrouwd en de discussie gaat over emoties, niet over kennis en rationele argumenten.

Maar, is daarop de reactie, daarom is het zo belangrijk dat we vanuit onze beroepsgroep proberen zoveel mogelijk mensen bij ons verhaal te betrekken – belastingen gaan immers iedereen aan. Dus: altijd meedoen aan de fiscale discussies en goed beseffen dat niet-fiscalisten andere, heel ‘vreemde’ meningen over voor ons zo duidelijke zaken hebben. Het gaat overigens niet alleen om belastingadviseurs, want bij de Belastingdienst zit je in hetzelfde schuitje. Op verjaardagen moet je je altijd weer verantwoorden over je beroepskeuze. En ik zou nooit mijn mening over een fiscaal onderwerp bij Eva Jinek kunnen geven, hoeveel specialist ik ook ben, zegt een bij de fiscus werkzame vrouw. Die ruimte krijg je niet bij de uitvoerende macht.

De combinatie hoogleraar/belastingadviseur komt ter sprake. Meteen mee stoppen, vindt iemand: hoogleraren moeten objectieve wetenschap bedrijven en daarbij niet gehinderd worden door belangen van cliënten. Onzin, roept een ander: je kan door je ervaring met twee petten juist een zinvolle bijdrage aan de ethiekdiscussie leveren – als je maar duidelijk maakt

met welke pet op je welke opvatting verkondigt. Panellid *Anna Gunn* vindt het ‘een genuanceerd verhaal, want de ene pet is de andere niet’. Binnen de belastingsector wordt sowieso te weinig over onafhankelijkheid gesproken, is haar ervaring – dat zou beter kunnen. *Arnold Merkies* vindt de dubbele petten ‘wel degelijk een probleem’, want hij ziet dat hoogleraren zich vaak alleen als wetenschapper presenteren en hun adviseursbezigheden verzwijgen. De discussieleider maakt nog een goed punt: door de pettenproblematiek zien we in de media vaak de echte fiscale deskundigen niet; die vinden de afbreukrisico’s te groot. Dat is een verarming van het debat.

Een vertegenwoordiger van een NGO constateert een voor hem onbegrijpelijke angst bij zowel adviseurs als medewerkers van de Belastingdienst om aan het publieke debat deel te nemen. Jammer, vindt hij. En ook onterecht, want de fiscalisten zijn als beroepsgroep echt verder dan in 2012 – toen hij de discussie begon te volgen. Ze hebben de ethische excessen van het belastingstelsel voor een belangrijk deel helpen opruimen. Mooi natuurlijk, maar er blijft nog best veel te doen.

Stelling 2

Er moet snel een einde komen aan de race to the bottom op het gebied van belastingen – zo luidt stelling 2. De stemming geeft een verdeelde uitkomst; rood noch groen domineert. Belastingconcurrentie is slecht voor de maatschappij, zegt de een. Nee, zulke concurrentie versterkt juist de economie en is dus goed, meent de ander. *Arnold Merkies* wijst vanuit het panel op een punt dat hij al eerder noemde: kapitaal wordt steeds lager belast, arbeid daarentegen krijgt nog altijd de volle laag. En de omzetbelasting gaat als ‘makkie’ voor overheden ook regelmatig omhoog. Wie zijn dus uiteindelijk de klos? Juist: werknemers en consumenten.

Zijn stellingname leidt tot een ietwat geprikkelde uitwisseling van meningen met een belastingadviseur in de zaal, die hem verwijt de vennootschapsbelasting als melkkoe te willen gebruiken. Weg met de liquidatieverliesregeling, zoals *Merkies* en de zijnen bepleiten? Wordt het belastingstelsel er dan eerlijker op? Nee, in elk geval niet zo lang ze niet netjes aantonen bij wie de lasten precies terecht komen. Mee eens, reageert *Merkies*, en daarom wil hij juist meer informatie van de multinationals hierover. Op dit laatste punt krijgt hij bijval van collega-panellid *Norbert Fuhler*, die stelt dat bijvoorbeeld Shell de constatering dat het bedrijf in Nederland geen vennootschapsbelasting betaalt verder had kunnen toelichten door erop te wijzen dat er wel of niet gebruik is gemaakt van de liquidatieverliesregeling en in welke jaren. Volkomen legaal; niks om je over op te winden. *Anna Gunn* is positiever: ze roemt het Shell-winstbelastingoverzicht gepubliceerd in december 2019 – het *Tax Contribution Report 2018* – en verwacht dat in volgende versies stapsgewijs steeds meer openheid over de belastingpositie van het bedrijf zal worden gegeven.

Panellid *Stephen Brunner* sluit dit deel van de discussie af met een relativerende noot. Ja, er is sprake van een *race to the bottom*, maar alleen wat betreft tarieven. Vennootschapsbelasting heffen doen we niet zo maar; we vinden het ‘met z’n allen’ rechtvaardig dat winst belast wordt. Kortom: het bestaansrecht van de Vpb staat niet ter discussie.

Stelling 3

Nog één stelling te gaan, die als volgt luidt: ***Eerlijker belastingheffing met behoud van een aantrekkelijk vestigingsklimaat moet sneller gestalte krijgen***. Om op stoom te komen toont de discussieleider enkele fragmenten van het Davos-panel 2019, waar journalist *Rutger Bregman* de aandacht op zich vestigde met duidelijke uitspraken over de vraag hoe een

eerlijker verdeling van welvaart tot stand kan komen. *Fair taxes* en het rigoureu bestrijden van *tax avoidance* – daar komt het volgens Bregman op aan. Zijn boutade leverde een stroom van reacties op; hij werd op vele plaatsen uitgenodigd zijn visie te komen toelichten. Donatello Piras wijst ook nog op een initiatief van 120 miljonairs en miljardairs tijdens het Davos-panel 2020: die moedigden collega-superrijken aan ter wille van de eerlijkheid meer belasting te betalen dan ze nu doen.

De stemming over stelling 3 levert geen overtuigend *voor* of *tegen* op. Misschien komt dat omdat er nogal wat zaken tegelijk worden opgevoerd: aantrekkelijk vestigingsklimaat (wat is dat precies?), eerlijker (hoe dan?) en sneller (is dat altijd goed?). Vooral de factor *snelheid* roept reacties op. Een discussie om snel duidelijkheid te krijgen wat de implicaties van de stelling zijn? Prima. Maar het snel invoeren van allerlei maatregelen om het gewenste doel te bereiken? Beter niet; daarmee hebben we slechte ervaringen. Maar er is ook drang naar snelle en ingrijpende actie, getuige de uitspraak van een medewerker van de Belastingdienst dat ze hoopt ‘dat het allemaal geregeld is als ze morgen wakker wordt’. Nog even komt de rol van Nederland in Europees verband ter sprake. We worden regelmatig getypeerd als ‘het braafste jongetje van de klas’, maar volgens de discussieleider is dat ten onrechte. Hij citeert Jeroen Dijsselbloem, die juist vindt ‘dat we op het strafbankje zitten – en dan ook nog op de tweede rij’. Vaststaat in elk geval dat er goed op ons gelet wordt.

Het laatste woord is aan het panel. Hoe lang gaat de discussie over een eerlijker belastingheffing met behoud van een aantrekkelijk vestigingsklimaat nog duren?

Norbert Fuhler hoopt dat we er snel vanaf zijn, maar verwacht dat niet. Er is en blijft een spanning tussen internationaal samenwerken en het vasthouden aan de eigen soevereiniteit. Dat laatste is niet per se goed voor je vestigingsklimaat.

Arnold Merkies denkt dat de discussie nog heel lang gaat duren. Het is *en-en*: er moeten zowel nationale als internationale maatregelen worden genomen. De OESO is goed bezig, maar wel in een traag tempo.

Ook *Stephen Brunner* voorziet een nog langdurige discussie. Waarbij Europa volgens hem nu verder is dan de Verenigde Staten en Azië – die nog te veel vasthouden aan hun bestaande verworvenheden.

Anna Gunn ten slotte denkt dat we halverwege zijn. Tien jaar geleden is het begonnen; we hebben nog zeker zo’n periode te gaan. Ze vindt het belangrijk dat de fiscalisten die in dit dossier in de voorhoede opereren vaktechnische en morele steun krijgen van al hun vakgenoten.

* Op 7 maart 2019 vond op dezelfde locatie de eerste Medior Tax Community Meeting plaats, met als thema ‘Nederland vestigingsland: ontwikkelingen en toekomstvisies’. Ook toen waren de deelnemers leden van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs en fiscalisten werkzaam bij het ministerie van Financiën en de Belastingdienst.